

ACCIDENTELE MUNCII ȘI ASIGURAREA LUCRĂTORILOR

DE

ȘTEFAN MATEESCU

INGINER

Introducere. A da fiecăruia dreptul său și ca urmare logică a ocroti pe cel năpăstuit, a îngriji de soarta celui pe care ignoranța sau împrejurările îl fac neprevăzător, a asigura fiecăruia pe cât este posibil existența dacă nu bunul trai, iată una din datoriile legiuitorului întrucît el face operă de apărare socială. Și nu cred să existe mai frumoasă operă de morală socială decît obligațiunea ce-și face legiuitorul de a se interesa de soarta celui slab, aplicînd principiul iubirei aproapelui și pe acel al egalității lucrătorului industrial, element neînsemnat ca individ, dar care luat în totul constituie principala angrenaj în mecanismul progresului.

Legiuitorii țărilor mari industriale au recunoscut, deși cam tîrziu, că sunt datori a interveni în contractul de muncă în apărarea celui mai slab și-au întocmit un întreg sistem de legi asigurînd existența lucrătorului pe care, boala, bătrînețea sau un accident nenorocit îl face incapabil de a mai lucra și prin urmare de a cîștiga hrana sa și a familiei sale.

Necesitatea întocmirii unor texte de legi speciale pentru aceste cazuri se impunea: Codul Civil nu poate prevedea și legifera decît cazuri generale, procedura sa este lungă și complicată, și ce este mai important, lucrătorul devenit infirm din cauza lucrului nu poate pretinde după Codul Civil nici o despăgubire atunci cînd nu poate dovedi vina patronului sau a prepușilor săi; ori în industrie trebuie să se țină seamă de riscul profesional: sunt accidente ce nu se pot prevedea, fără cauză determinată, inerente forțelor pe care industria le pune azi în serviciul omului, și nu este drept ca patronul să se folosească de serviciile ce aceste forțe aduc, iar lucrătorul să se aleagă numai cu inconvenientul întrebuițării lor.

În țările în cari nu s'au întocmit legi asigurind existența lucrătorului infirm din cauza accidentelor, toată reparațiunea la care poate spera este beneficiul articolelor Codului Civil stabilind răspunderea patronului pentru daunele cauzate prin fapta persoanelor pentru care e obligat a răspunde sau de lucrurile ce sunt sub paza lui. (Codul Civil Român 998 și următoarele.)

Nedreptatea acestei situații nu se poate pune mai bine în evidență de cît citind următorul pasaj din circulara Ministerului de Justiție din Franța în care se dezvoltă motivele ce au condus la întocmirea legii din 8 Aprilie 1898: ¹⁾ «Această stare de lucruri «avea de urmare de a subordona adesea reparațiunea daunei rezultatului totdeauna nesigur al unui proces lung și greu, în timpul căruia victima rămînea lipsită de mijloace de trai. Din alt punct de vedere, punea pe lucrător în o situație și mai dureroasă și contrarie echității: Un mare număr de accidente sunt datorite în adevăr unor cauze ce ocolesc toate prevederile; ele sunt datorite forțelor puse în lucru de industria modernă și pe cari omul nu le poate totdeauna stăpîni pe deplin. Nu era drept ca acest risc să fie «suportat în întregime de lucrător».

În cele ce urmează nu am căutat să dau soluțiuni noi cesiunii accidentelor; m'am mărginit a rezuma legile streine ce tratează despre acest subiect, am adunat de unde am putut cît mai multe date și păreri, le-am clasat și reprodus, cu scopul de a dovedi cît de necesar era a se întocmi o lege corespunzătoare și o organizare a asigurării potrivită condițiunilor în cari se găsește industria la noi. Mi am încheiat studiul cu o expunere generală a sistemului de asigurare adoptat de d-l Ministru al Industriei în noua lege pentru organizarea muncii, creditului și asigurărilor muncitorești. Această lege constituie un început cît se poate de bun; experimentarea ei va dovedi punctele în cari va trebui modificată și complectată, căci în reformele sociale mai mult ca în ori care altă materie, adevărul nu poate naște decît din ciocnirea părerilor și din observațiunea faptelor.

Nu pot termina mai bine această introducere decît citind următoarea frază din studiul d-lui *N. Petrescu Comnen* asupra inter-

¹⁾ Circulara Ministerului de Justiție din 10 Iunie 1899.

vențiunii statului între capital și muncă : «După cum o abținere
 «a statului este condamnabilă, tot astfel o intervențiune precipitată,
 «nepregătită în mod suficient, poate fi cu desăvârșire dăunătoare so-
 «cietăței ; și țara noastră este poate aceea care a făcut în această
 «materie cea mai tristă experiență»

Istoric. Legiferarea de către stat a asigurării în contra acciden-
 telor de lucru, care a luat în timpii din urmă o dezvoltare atât de mare
 în țările industriale, își are originile sale foarte recente ; în Germa-
 nia chiar, unde mai mult și mai înainte decît în celelalte țări statul
 s'a ocupat de chestiunile relative la protecțiunea lucrătorilor, prima
 lege unde apare chestiunea asigurării contra accidentelor datează abia
 din 1871.

Voiu face în acest capitol o descriere sumară a modului cum
 a evoluat chestiunea pînă la adoptarea principiului riscului industrial,
 care formează simburile legilor actualmente în vigoare în cele mai
 multe țări ; în capitolele următoare voi arăta cum s'a ajuns la for-
 mularea acestui principiu, voi expune în mod detaliat mecanismul
 • legilor bazate pe el, rezultatele ce ele au dat, și voi termina prin
 un istoric al organizării muncii în România și un comentariu al
 legii noi în ce privește asigurarea contra accidentelor.

În antichitate, în special la Roma, unde exista o industrie în-
 floritoare, nu putea naște o chestiune a protecțiunii lucrătorului
 întru cît el era în genere sclav. Lucrătorul bolnav sau infirm nă-
 zuia cel mult la mila stăpînului sau la compătîmirea lui.

În timpul Imperiului lucrul liber ia oarecare dezvoltare ; ca
 urmare iau naștere corporațiunile și asociațiile funerare. Corporați-
 unile erau instituite prin lege și erau obligatorii. După D. *Waltzing*,
 profesor la Universitatea din Liège, corporațiunile nu aveau în or-
 ganizația lor nimic care să le asemene cu societățile moderne de
 ajutor mutual ; în statutele lor nu se pomenește nicăeri vorbindu-se
 de cotizații sau de ajutoare pentru bolnavi și infirmi. Întru cît pri-
 vește asociațiunile funerare, ele erau constituite exclusiv pentru a
 suporta cheltuelile de înmormîntare ale membrilor lor.

În evul mediu munca industrială e organizată pe baze solide ;
 corporațiunile de meseriași constituite în centrele mari industriale
 formau un fel de garanție a protecțiunii ce stăpînii erau datori a
 da lucrătorilor și ucenicilor (*compagnons et apprentis*). *Tarbouriech*

citează chiar o listă de ajutoare (alimentate din amenzi și drepturi de intrare) în *Livre des Métiers de Boileau*, ¹⁾

Unii autori pretind însă că aceste corporațiuni erau niște asociațiuni lacome de privilegii și monopoluri, care nu s'au preocupat nici odată de soarta lucrătorilor, ci au căutat totdeauna a-i asupri, și că nu au făcut nici odată ceva pentru îmbunătățirea traiului lor. ²⁾

Către sfârșitul timpurilor medievale a apărut *confreria*, care susține uneori fundațiuni de paturi pentru lucrătorii bolnavi, alte ori le dă ajutoare în bani etc.

În 1604 găsim prima lege în care un guvern se interesează de soarta lucrătorului bolnav sau infirm; în acest an *Henric II* regele Franței ordonă prin un decret o contribuțiune de $\frac{1}{30}$ din produsul brut al fiecărei mine, care contribuțiune să servească la plata preoților ce vor spune slujba și vor azista pe muribunzi precum și la plata medicilor și la cumpărarea de medicamente.

Ludovic al XI printr'un decret din 1739 suprimă acest impozit, obligă însă pe concesionarii minelor să suporte acele cheltuieli și institue un control al statului pentru asigurarea aplicării decretului.

Marea revoluție franceză care proclamă cu atîta emfază drepturile omului și principiile de egalitate, răpește muncitorilor ultima lor armă de apărare în contra clasei patronilor, desființînd prin legea *Chapelier* din Iunie 1791 ori ce coalițiune de lucrători existentă și oprind sub pedepse grave constituirea altora pe viitor.

Cu începutul secolului al 19-a guvernele încep din nou a se convinge de necesitatea de a da o protecțiune clasei muncitorești, ast-fel un decret din 3 Iunie 1813 din Franța obligă pe concesionarii minelor să aibă case de ajutor.

Tot acolo o deciziune ministerială din Decembrie 1848 hotărăște ca lucrători răniți sau bolnavi să fie căutați în mod gratuit în spitale și să primească în timpul întreruperii lucrului jumătatea salariului.

În fine legea din 16 Iulie 1868 institue o casă de asigurare pentru cazuri de accidente subvenționată de Statul francez.

¹⁾ *Tarbouriech. De la responsabilité des accidents dont les ouvriers sont victimes dans leur travail.* pag. 44.

²⁾ *Paul Guiliot Commentaire de la loi du 9 Avril 1898.*

Ultima fază a acestei chestiuni înaintea aplicării legilor actualmente în vigoare, este regimul companiilor de asigurare: Patronii de industrii supuși regimului codului civil, erau expuși în cazul unui accident la despăgubiri ce puteau să-i lovească greu în interesele lor în cazul când accidentul făcea mai multe victime; ca o garanție contra unei asemenea eventualități ei începură a se asigura pentru despăgubirile la cari ar fi fost obligați față de lucrătorii victime ale accidentelor. Cu chipul acesta se creară din inițiativă particulară, în mai toate țările industriale, case de asigurare contra accidentelor bazate unele pe mutualitate, cele l'alte pe sistemul asigurării cu primă. Acestea din urmă, după o statistică făcută în Franța în 1889, erau pe atunci în număr de 11 asigurând vre o 800.000 lucrători (*Tarbouriech. Les assurances contre les accidents du travail*).

Casele de asigurare pentru accidente supun pe patroni la o contribuțiune mică dar continuă, le evită în schimb eventualitatea sarcinilor considerabile ce ar avea a suporta în cazul nenorocit al unei serii de accidente. Și cum este în genere constatat că, fie din defecte de instalațiune, fie din lipsă de disciplină a personalului, accidentele cele mai dese se întâmplă în instalațiunile industriale cele noi, adică tocmai acolo unde cheltuielile generale și greutatea de învins sunt mai multe și mai mari, rezultă un avantaj economic al caselor de asigurare, acela de a constitui un fel de protecțiune a fabricelor și atelierilor noi, contribuind ast-fel la progresul general al industriei.

Sistemul asigurărilor nu putea da rezultate satisfăcătoare atit timp cit principiul riscului industrial nu a fost recunoscut, Casele de asigurare acordau prima numai atunci cind lucrătorul obține de la patron prin judecată o despăgubire; această formalitate, pe lângă că era costisitoare, mai avea și marele desavantaj de a înăspri relațiile dintre patron și lucrător. Adoptarea în legislațiune a principiului riscului industrial, înlăturind procesul de despăgubire, a anulat și aceste inconveniente.

Ca o dovadă nediscutabilă voiu cita cazul industriașilor franchezi, cari lăsați liberi a se acoperi sau nu prin asigurare de despăgubirile la care îi obligă legea din Aprilie 1898 au recurs în majoritate la asigurare, ast-fel că la sfârșitul anului 1905, adică după 7 ani de aplicare a legeri, existau în Franța 41 Societăți de asigurare din cari 18 mutuale franceze, 16 anonime franceze, 6 streine

și 2 sindicate de garanție, cari asiguraseră în 1905 un total de 3.329.454.703 franci de salarii ¹⁾).

Riscul industrial. Chestiunea accidentelor de lucru, relativ recentă (prima lege asupra accidentelor datează din 1871) a condus la admiterea în drept a unui principiu cu totul nou, principiul riscului industrial.

În rîndurile ce urmează voi arăta în ce constă acest principiu, voi discuta legitimitatea lui și voi încerca să dovedesc că toate criticile ce i s'au adus sunt neîntemeiate. Pînă atunci voi constata că a fost admis de legiuitorii țarilor mari industriale și că pe el se bazează mai toate legile cari asigură lucrătorilor despăgubiri pentru urmările accidentelor întîmplate în timpul lucrului.

Ce este riscul industrial? După dreptul comun, prejudiciul adus de o persoană alteia nu obligă pe cea d'întîi la o reparațiune de cît atunci cînd răul a fost făcut sau cu intențiune sau din o neglijență, imprudență sau greșeală a celei d'întîi. Așa fiind lucrurile, lucrătorul victimă a unui accident de lucru trebuie să cheme pe patron înaintea tribunalelor și acolo să-i dovedească vina, rămînînd ca judecata să-i acorde repararea prejudiciului.

Această procedură acordă victimei unui accident reparațiunea completă a daunei ce i s'a produs, însă numai în caz de vină dovedită a patronului; victima accidentului datorit întîmplărei e lăsată pradă mizeriei. Mai mult chiar, în cazul d'întîi lucrătorul care nu are mijloace materiale suficiente pentru a suporta cheltuielile unui proces lung și costisitor e osîndit să rămînă nedespăgubit.

Principiul nou de drept pe care se bazează legile pentru accidente de lucru, admite frecvența dovedită prin statistice ²⁾ a

¹⁾ Paul Pic. *Les lois ouvriers*, pag. 901.

²⁾ După statisticele germane repartiția cauzelor accidentelor este următoarea:

19.76	%	din vina patronului
25.64	%	" " lucrătorului
4.45	%	" " comună
3.28	%	" " intermediarilor
43.40	%	datorite riscului industrial
3.47	%	din cauze nedeterminate
100.00		

Congresul din 1889 a stabilit următoarea proporție:

20	%	din vina lucrătorului
12	%	" " patronului
68	%	fără cauză determinată.

accidentelor inerente naturii industriei și stabilește cu toată dreptatea că repararea acestor accidente trebuie să fie o sarcină pentru patron după cum avantajele pe care i le dă acestuia întrebuințarea mașinilor și a forțelor naturale sunt un câștig al lui. Se admite că «după cum munca lucrătorului îl face creditor al unui salariu, ori ce accident îl face creditor al unei indemnități»¹⁾. Acesta e principiul nou al riscului industrial, principiu care constituie baza legilor celor mai noi ce privesc această materie.

Teoria riscului industrial își are în realitate originea tot în codul civil; în adevăr art. 1384 din Codul Civil Francez (Cod. Civ. Român 1000) stabilește răspunderea pentru *dauna cauzată nu numai prin fapta cuiva dar și a daunei cauzate prin fapta persoanelor de cari cineva trebuie să răspundă, sau a lucrurilor ce are sub pază*. De asemenea codul de Comerț stabilește responsabilitatea patronului corăbiei pentru boala sau rana dobândită de marinar în timpul călătoriei sau în serviciul corăbiei. (Cod. Com. Fr. art. 262 și urmât. Cod. Com. Român art. 419).

Odată admis dreptul la despăgubiri al lucrătorului victimă a unui accident, cred că complectarea lui prin adoptarea indemnității forfatare se impune ca o ușurare a sarcinilor impuse patronului²⁾. În adevăr, dacă o lege bazată pe această principiu combinat procură lucrătorului înlesnirea că e totdeauna despăgubit (afară de greșeala intenționată sau caz de forță majoră), patronul la rîndul lui găsește un avantaj în faptul că indemnizarea, redusă la o medie stabilită dinainte prin lege, va rămînea inferioară reparațiunii totale a prejudiciului.

Indemnizarea forfatară are astfel marele avantaj de a evita o prea mare încărcare a sarcinilor patronului: o indemnizare egală cu suma integrală a salariului ar încărca de sigur prea mult industria. De altfel indemnizarea bazată pe o reducere a salariului e și mai dreaptă, căci lucrătorul incapabil de a mai lucra nu mai are de suportat unele cheltuieli necesitate de chiar faptul lucrului.

Adversarii riscului industrial critică admiterea acestui princi-

¹⁾ Circulara Ministrului de Comerț din Franța din 24 August 1839.

²⁾ Indemnizarea forfatară constă din o transacțiune prealabilă între patron și lucrător, transacțiune întărită prin lege, și în virtutea căreia despăgubirea daunei este redusă în o proporție hotărîită dinainte.

piu în legislația uvrieră aducînd ca principal argument motivul că patronul, acoperindu-se prin asigurare de despăgubirile eventuale la care ar fi obligat în caz de accidente, va căuta să se descarce de aceste cheltueli suplimentare prin reducerea salariilor și că astfel dorința de a îmbunătăți soarta lucrătorului ne conduce din contra la înrăutățirea ei.

Logic e ca patronul să înscrie cheltuielile de asigurare între cheltuielile generale ale industriei sale ; el se va desdauna de ele asupra consumatorului. De altmintrelea acest lucru s'a dovedit și prin experiență, căci în Germania și Austria, unde regimul legilor de protecțiune a lucrătorului funcționează de un timp destul de îndelungat, cuantumul salariilor nu a scăzut în urma aplicării acestor legi.

Intre adversarii hotărîți ai legilor de protecțiune a lucrătorilor trebuie să numărăm, cu părere de rău, pe un economist reputat D-l *G. de Molinari* care în *Journal des Economistes* (15 Dec. 1901) dezvoltă următoarea curioasă teorie : «regimul civil și politic actual «liberînd pe lucrător de pozițiunea inferioară în care îl punea sclavă și servajul, îl declară capabil a se conduce pe sine și de a «participa la guvernarea statului ; atunci care e rostul legilor uvriere «care îl pun sub tutela guvernului declarîndu-l astfel în mod indirect egal cu incapabilii și minorii ?

Cel mai bun răspuns pe care îl pot aduce acestei teorii este să citez după D-l *Petrescu-Comnen* următorul pasaj din un discurs al prof. *Jay* :

«Îmbunătățirea condițiilor în care lucrează muncitorul este o operă urgentă și necesară. Justiția socială cere ca lucrătorii cu «mîinile să-și aibă și ei partea ce li se cuvine din bunurile civilizației. Ea cere ca forțele lor să nu fie istovite printr'o muncă excesivă sau nesănătoasă, ca salariul pe care îl primesc să nu fie neindestulător de a le asigura o existență cuviincioasă. Dar interesul național este aci de acord cu justiția socială ; forța unei națiuni «depinde de forța celor ce o compun. Ce să așteptăm de la un popor unde condițiunile muncii sunt astfel în cît trebuie să decurgă «din ele degradarea fizică și morală a unui mare număr din cei pe «cari sărăcia îi osindește la o muncă zilnică ?... Cîte vetre stinse «și părăsite, femeia muma, fiind luate la uzină ? Și vă plîngeți, uneori avînd dreptate. de violențele, de patimile lucrătorilor. Credeți

oare că niște asemenea condițiuni de muncă sunt făcute ca să desvolte respectul de sine și simțămîntul măsurii?»

Datoria statului de a interveni în problema socială și a găsit răsunetul pînă chiar și în aristocratica religie. În adevăr în Enciclica papală «*Rerum novarum*» din 15 Mai 1911 găsim următoarea frază caracteristică: «Echitatea cere ca statul să se îngrijească de lucrători și să facă ast-fel ca din toate avantajele ce ei procură societății să le revie și lor o parte potrivită».

Nu mai inzist asupra deducțiunei după care d-l *de Molinari* crede că contribuția patronului la case de invaliditate sau altele va avea de efect reducerea salariilor. Am arătat mai sus că e natural ca patronul să se despăgubească de aceste cheltuieli asupra consumatorului. Și de altmintrelea, admițînd chiar că lucrurile s'ar petrece ast-fel, nu este oare mai bine a reduce puțin salariul tuturor lucrătorilor întrebuițați într'o industrie periculoasă pentru a asigura traiul celor ce vor fi răniți, de cît de ai lăsa pe aceștia din urmă în caz de mizerie în sarcina Societății? ¹⁾

(Va urma)

¹⁾ *Tarbouriech. De la responsabilité des accidents dont les ouvriers sont victimes dans leur travail.* pag. 79.